

Бялик О.В. Стандарти сексуальної освіти в Європі: погляд вітчизняного дослідника / О. В. Бялик // Вісник Черкаського університету, серія : Педагогічні науки. – № 3 (336). – 2015. – С. 88–92.

УДК 37.03 (4)

СТАНДАРТИ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПІ: ПОГЛЯД ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСЛІДНИКА

Оксана Бялик

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анотація: В статті розглядаються нові стандарти сексуальної освіти в Європі з позиції вітчизняного дослідника; здійснено аналіз основних аспектів рамкового документу а обґрунтовано доцільність впровадження європейських стандартів сексуальної освіти в систему освіти України.

Ключові слова: сексуальна освіта, учнівська молодь, країни Європейського Союзу, стандарти сексуальної освіти, рамковий документ.

Постановка проблеми. Останнім часом Європа стикається з безліччю проблем в сфері сексуального здоров'я молоді. Варто згадати, хоча б, про зростаючу поширеність ВІЛ-інфекції та інших інфекцій, що передаються статевим шляхом (ПСП), незаплановані вагітності серед підлітків та досить поширеним є сексуальне насилля. Робота з дітьми та молоддю є ключовою умовою зміцнення їх сексуального та репродуктивного здоров'я. З метою розвитку позитивного і відповідального ставлення до сексуальності молодь повинна мати уявлення про можливі ризики та задоволення у цій сфері, так як тільки за таких умов їх поведінка стане більш відповідальною як щодо самих себе, так і по відношенню до оточуючих в суспільстві, в якому вони живуть.

Як було з'ясовано, необхідність у розробці нових стандартів сексуальної освіти – це відповідь на потребу в стандартах такої освіти. Віднедавна така потреба стала очевидною в Європейському Союзі, так як у більшості західноєвропейських держав розроблені тільки національні

керівні принципи або мінімальні стандарти сексуальної освіти, але не було зроблено жодної спроби впровадити такі стандарти на рівні Європейського регіону, а документ «Стандарти сексуальної освіти в Європі» є першим кроком по досягненню цієї мети на рівні загальноєвропейського освітнього простору.

Метою даного документу є сприяння поширенню цілісної системи сексуальної освіти, в рамках якої дітям та молоді надається об'єктивна, науково достовірна інформація про всі аспекти сексуальності, що, в свою чергу, сприятиме розвитку навичок їхньої поведінки, сформованих на одержаних ними знаннях. Традиційно сексуальна освіта фокусувала свою увагу на потенційних ризиках, пов'язаних із сексуальним життям людини й, по суті, мала негативне забарвлення, що лякало дітей і молодь та не відповідало їх потребі в одержанні необхідної інформації й виробленні певних навичок у цій сфері, а у більшості випадків вона взагалі не мала ніякого відношення до їх життя.

Аналіз актуальних досліджень. В перші десятиліття ХХІ століття особливо активізувалися науково-педагогічні дослідження щодо означеної проблеми. Особливу увагу проблемі статевого виховання у зарубіжних країнах приділено у наукових працях вітчизняних дослідників, таких як: Т. Говорун, І. Даценко, І. Ковальчук, В. Кравця, Н. Левчик, І. Мезері, Т. Паничок, Л. Яворської та інших. Актуальність означеної проблеми розкрито в наукових дослідженнях таких зарубіжних вчених, як Р. Барнетт, К. Боррманн, А. Гопф, Й. Зенде, Л. Елісон, В. Ескрідж, Л. Поллок, М.К. Прінгл, М. Чемберс та інших.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд нових стандартів сексуальної освіти в Європі, здійснення аналізу основних аспектів рамкового документу та обґрунтування доцільності впровадження європейських стандартів сексуальної освіти в систему освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з того, що одним з ефективних шляхів поліпшення ситуації, що виникла в

молодіжному середовищі країн Європи, є введення цілісної системи сексуальної освіти школярів, Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я спільно з Німецьким Федеральним Центром освіти в області здоров'я (м. Кельн) [1] розробило і опублікувало рекомендовані «Стандарти сексуальної освіти в Європі», що містять детальні інструкції щодо забезпечення дітей та молоді науково обґрунтованою, відповідно до їх віку інформацією про сексуальність [6].

Розробка рамкового документу – це реакція спільноти на потребу в стандартах сексуальної освіти, що стала очевидною в Європейському регіоні, так як європейські стандарти, що ґрунтуються на досвіді європейських країн, і в яких традиції проведення сексуальної освіти зародилися набагато раніше, об'єднуючи досвід європейських фахівців ряду країн в цій області, надають цінну інформацію у розробці подібних програм.

Нами встановлено, що над документом працювала група експертів з дев'яти європейських країн, що представляють різні галузі знань – від медицини та психології до суспільних наук, які володіли обширним теоретичним та практичним досвідом в сфері сексуальної освіти.

Встановлено, що даний документ складається з двох основних частин: в першій частині дається обґрунтування й визначення понять «сексуальності», «сексуального здоров'я», «сексуальних прав» та ін., а також розкрито основні принципи сексуальної освіти та її складові. Крім того, у ній представлена концепція цілісної сексуальної освіти та наводяться аргументи щодо її важливості для молоді та підлітків.

Ключовим аспектом другої частини документу є матриця, в якій міститься перелік тем, які сексуальна освіта має охопити в певній віковій групі. Незважаючи на те, що нові стандарти не є керівництвом до їх реалізації, ця частина більше спрямована на практичну реалізацію цілісної сексуальної освіти у навчальних закладах.

Нами з'ясовано, що головною особливістю запропонованої програми сексуальної освіти – є її цілісність. «Цілісний» підхід базується на сприйнятті сексуальності як частини людського життя, що сприяє підвищенню його якості. Цілісний підхід, заснований на розумінні сексуальності як області потенціалу людини, сприяє розвитку у дітей та молоді, як переконують експерти, основних навичок, необхідних для самостійного визначення своєї сексуальності і взаємин на різних стадіях свого розвитку. Це дозволить їм розширити (з цим можна посперечатися) свої можливості, аби повноцінно і з повною відповідальністю отримувати задоволення від своєї сексуальності і відносин, в які вони вступатимуть. Ці навички також необхідні для того, щоб захистити себе від можливих ризиків. А профілактичний характер не тільки сприяє запобіганню негативних наслідків, пов'язаних з сексуальністю, а й може сприяти поліпшенню якості життя, збереженню здоров'я, що сприяє загальному розвитку молодої людини.

Крім того, в цьому документі представлені рекомендовані стандарти сексуальної освіти, в яких зазначається, що повинні знати і розуміти діти та молодь в різному віці, із розв'язанням яких ситуацій або проблем вони повинні вміти справлятися самостійно, та які ціннісні установки і погляди їм необхідно сформувати, аби в процесі розвитку їх сексуальність приносила задоволення, була позитивною і здоровою.

Експерти переконують нас в тому, що виникла «нова потреба» в сексуальній освіті [1] у зв'язку з різними явищами, особливо останніх десятиліть, зокрема, глобалізація та міграція нових груп населення з різними культурними і релігійними традиціями, швидке поширення нових ЗМІ, в тому числі мережі Інтернет та технологій стільникового телефонного зв'язку, поява та стрімке поширення ВІЛ/СНІДу, зростаюча стурбованість сексуальним насильством над дітьми і підлітками і, що не менш важливо, мінливе ставлення до сексуальності і зміни в сексуальній поведінці молоді. Ми погоджуємося з тим, що такий новий хід подій

потребує ефективних стратегій, які допоможуть молодим людям вести себе зі своєю сексуальністю безпечно.

Європейські експерти акцентують увагу на тому, що існує формальна і неформальна сексуальна освіта. В процесі дорослішання діти і підлітки поступово накопичують знання, формують уявлення, ціннісні установки, погляди і навички по відношенню до тіла людини, інтимних відносин і сексуальності, використовуючи різні джерела інформації. Найважливіші з них, особливо на ранніх стадіях розвитку, – неформальні джерела, в тому числі, й батьки, які відіграють особливу роль в ранньому дитячому віці. Роль фахівців (медичних працівників, педагогів, соціальних працівників або психологів), як правило, в даному процесі незначна, й пояснюється це тим, що до допомоги фахівців вдаються тільки тоді, коли виникає проблемна ситуація, у вирішенні якої допоможе лише фахівець. Проте, в західних країнах посилюється акцент на попередженні проблем, що зачіпають інтимну сферу і сексуальність людини, що слугує стимулом для активного залучення фахівців в цю сферу.

Безсумнівно, формальна освіта навряд чи «формує» сексуальність людини, і роль педагогів-сексологів, як правило, зводиться до розв'язання та запобігання проблем, що виникають у цій сфері. Ми ж впевнені в тому, що такий підхід є негативним, так як орієнтований лише на проблему. Акцент на проблемах та ризиках не завжди відповідає допитливості, інтересам, потребам і накопиченню досвіду молоді і тому не чинить належного впливу на їх поведінку. В свою чергу, це вимагає розробки більш позитивного підходу, який буде не тільки більш ефективним, але й більш оптимістичним.

Ми переконані в тому, що дані типи сексуальної освіти не повинні протиставлятися, а лише доповнювати один одного. З однієї сторони, для розвитку своєї сексуальної ідентичності молодим людям потрібна любов, простір і підтримка в їх повсякденному соціальному середовищі, а з іншої, їм також необхідно накопичувати спеціальні знання, установки і навички, в

процесі набуття яких фахівці відіграють важливу роль. Тому навчальні заклади є основним джерелом надання спеціалізованої інформації та освіти, як і підручники, брошури, листівки й компакт-диски, освітні сайти в мережі Інтернет, освітні радіо- і телевізійні програми і, нарешті, установи (медичні), які надають відповідні послуги. В даному документі розглядається сексуальна освіта в середніх навчальних закладах, так як школа є поки що єдиним джерелом сексуальної освіти в Європі.

На нашу думку, можливі способи використання нових стандартів в значній мірі залежать від форм і методів сексуальної освіти загалом, так як Європа в цьому відношенні неоднорідна. В зв'язку з цим, експерти надають відомості про розмаїття форм і методів та їх загальну характеристика для правильного розуміння та сприйняття стандартів сексуальної освіти. Концепцією сексуальної освіти є необхідність початку сексуального виховання з моменту народження дитини.

Вік, з якого починається сексуальна освіта в Європі, сильно варіюється. Згідно зі звітом проекту «SAFE» [5], його починають викладати з п'яти років в Португалії і з 14-ти років в Іспанії, Італії та на Кіпрі. Проаналізувавши, стає очевидним, що ці відмінності не такі істотні, як може здатися на перший погляд. Вони виходять з того, що розуміється під поняттям «сексуальна освіта». В цьому документі використовується широке визначення поняття «сексуальна освіта», яке включає в себе не тільки фізичні, емоційні та інтерактивні аспекти сексуальності і статевих відносин, але і різноманітність інших аспектів, таких як дружба, відчуття безпеки, відчуття упевненості і привабливості тощо. В рамках такої концепції стає більш зрозумілим, чому в деяких країнах сексуальна освіта починає викладатися в початковій школі. Там, де вона офіційно починається в середній школі, зазвичай використовується більш вузьке поняття, таке як «статеві відносини». Така відмінність у визначеннях також сприяє розумінню того, чому в деяких країнах вважають за краще

використовувати такі поняття як «освіта з питань сексуальності і взаємин» або схожі визначення, а не «сексуальна освіта».

Ми повністю погоджуємося з тим, що сексуальна освіта, як зазначають експерти, має відповідати віку і стадії розвитку дитини, коли необхідно знову переглядати одні й ті ж теми сексуальної освіти в різному віці, причому в процесі дорослішання вони досліджуються більш ґрунтовно.

Крім того, експерти висувають припущення, що сексуальна освіта повинна бути як міждисциплінарний предмет в навчальній програмі, обґрунтовуючи це тим, що предмет, в рамках якого надається сексуальна освіта і підготовка вчителя, який займається такою освітою, також варіюється в Європі. Іноді сексуальна освіта вивчається як окремий предмет, але зазвичай його елементи інтегровані в інші предмети. Наприклад, навчальний предмет «Біологія» є найкращим, у цьому відношенні, предметом, але, в залежності від країни, типу навчальної установи та інших умов, його включають в уроки громадянської освіти, соціальної орієнтації, охорони здоров'я, філософії, релігієзнавства, мовних предметів або фізичної культури. Основний предмет і спеціалізація вчителя відчутно впливають на зміст і методику викладання. Основна увага, як правило, приділяється фізичним аспектам, якщо сексуальну освіту включено в урок біології чи охорони здоров'я, в той же час, якщо вона включена в уроки гуманітарних предметів, більше уваги приділяється соціальним, моральним або інтерактивним аспектам сексуальної освіти [3]. Вдалим, на нашу думку, варіантом, що забезпечує більш повне охоплення різних питань сексуальної освіти, є розподіл уроків між різними вчителями, таким чином, роблячи його міждисциплінарним предметом, причому важливо, аби у таких випадках, один з учителів відповідав за загальну координацію матеріалів і викладання змісту сексуальної освіти.

В рамках ще одного підходу, який широко застосовується в Європі, для розкриття специфічних питань сексуальної освіти, залучаються до

участі фахівці не з шкільного середовища. Ними можуть бути лікарі, медсестри, акушерки, працівники з молоддю, психологи, які пройшли професійну підготовку на предмет викладання сексуальної освіти. Представники неурядових організацій в сфері сексуального здоров'я або служб охорони здоров'я для молоді також часто залучаються з цією метою. У деяких країнах, наприклад, у Швеції чи Естонії, частина програми сексуальної освіти передбачає відвідування центрів охорони здоров'я молоді, які розташовані недалеко від навчального закладу. Вважається, що такий підхід сприяє зниженню бар'єрів доступу до таких центрів і підвищує їх відвідування в майбутньому [4].

Навчальні заклади, які вводять предмет «Сексуальна освіта» як обов'язковий предмет, не відмовляються, при цьому, від права батьків звільнити дітей від відвідування таких занять в випадку, якщо у них є серйозні заперечення щодо змісту навчальної програми. На практиці батьки (в тому числі із числа меншин) часто підтримують введення сексуальної освіти в школах, так як вони самостійно нездатні впоратися з таким завданням або соромляться говорити «відверті» теми з дітьми. Необхідно підкреслити, що сексуальна освіта не є екзаменаційним предметом, на відміну від деяких його елементів, коли ці елементи включені в обов'язкові навчальні дисципліни, як наприклад, в урок біології, основ здоров'я, фізичної культури. Тим не менш, для того, щоб даному предмету приділялася належна увага, експерти пропонують складати екзамени.

В процесі розробки навчальних програм з сексуальної освіти корисно організувати форму співпраці з батьками – не тільки для забезпечення необхідної підтримки з їхнього боку, але й для того, щоб гарантувати оптимальну відповідність неформальної ролі батьків і формальної ролі навчального закладу. В Австрії, наприклад, така співпраця навіть передбачена офіційно. Але школа безумовно не є єдиною установою або організацією, яка відіграє важливу роль в цій сфері. Багато інших

організацій, що підтримують тісні контакти з дітьми та молоддю, а також ЗМІ, повинні зробити свій корисний внесок у розвиток сексуальної освіти.

Крім того, варто відмітити, що ступінь децентралізації повноважень органів влади в розробці та впровадженні навчальних програм, в тому числі, сексуальної освіти, в різних країнах різна. Впровадження сексуальної освіти на практиці широко варіюється в різних країнах. У Швеції, наприклад, існують традиції централізованого управління системою освіти та рішення по навчальним програмам приймаються також централізовано. У Данії та Нідерландах, наприклад, такі рішення приймаються місцевою владою або ж керівництвом окремих навчальних закладів.

Європейські стандарти сексуальної освіти можуть бути цінним інструментом як для більш розвинених, так і менш розвинених країн за межами Європи. Багато з країн звертають свій погляд на Європу, зокрема, як на цінне джерело знань, а багато європейських урядів та неурядові організації безпосередньо підтримують такі країни в розробці системи сексуальної освіти. Для правильного розуміння документу, вважають експерти, необхідно, насамперед, зрозуміти, що нові стандарти означають на практиці, враховуючи розвиток сексуальності людини в дитинстві і юнацтві, а також різні соціальні, культурні, релігійні та інші чинники, які домінують під час цього процесу.

Висновки. При тісній співпраці групи експертів з рядом європейських країн було узгоджено нові стандарти сексуальної освіти, які, як вони сподіваються, будуть використовуватися країнами в якості керівних принципів при розробці програм цілісної системи сексуальної освіти, адже дані стандарти пропонують практичну допомогу в розробці відповідних навчальних планів, і в той же час, можуть бути використаними для підтримки інформаційно-пропагандистської діяльності щодо необхідності введення цілісної системи сексуальної освіти в кожній країні.

Нові стандарти, переконані експерти, є відправною точкою діалогу про сексуальну освіту з особами, що визначають політику держави та зацікавленими сторонами у цьому на місцях з метою переконання у важливості поширення сексуальної освіти або розширення існуючих уже підходів.

У нашій державі ніякого прогресу на шляху до розвитку сексуальної освіти не спостерігається. Хотілося б сподіватися, що наші керівники, хоча б частково, прислухаються до думки авторитетних міжнародних організацій.

Анотація:

Бялик Оксана. Стандарти сексуального образования в Европе: взгляд отечественного исследователя.

В статье рассматриваются новые стандарты сексуального образования в Европе с точки зрения отечественного исследователя; произведено анализ основных аспектов рамочного документа и обоснована целесообразность внедрения европейских стандартов сексуального образования в систему образования Украины.

Ключевые слова: сексуальное образование, учащиеся, страны Европейского Союза, стандарты сексуального образования, рамочный документ, матрица.

Resume:

Byalik Oksana. Standards of sexual education in Europe: view local researchers.

This article deals with new standards of sexual education in Europe from the standpoint of local researchers; the analysis of the main aspects of a framework document and expediency implementation of European standards in sexuality education in Ukraine.

Key words: sex education, students, members of the European Union, standards of sexual education, framework document.

Література

1. BZgA/WHO Regional Office for Europe [ФЦПЦЗ/Європейське регіональне бюро ВООЗ] Country raperson youth sex education in Europe [Національні нариси про сексуальну освіту молоді в Європі]. Cologne. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sexualaufklaerung.de/cgi-sub/fetch.php?id=489>. (2006).
2. Charter on Sexual and Reproductive Rights [Хартія по сексуальним і репродуктивним правам]. London[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ippf.org/NR/rdonlyres/6C9013D5-5AD7-442A-A4354C219E689F07/0/charter.pdf>. (2006).
3. Frame work for comprehensivе sexuality education [Рамкові основи всеосяжної сексуальної освіти]. London [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ippf.org/NR/rdonlyres/CE7711F7-C0F0-4AF5-A2D51E1876C24928/0/Sexuality.pdf>. (2007).
4. Lazarus J., Liljestrand J. Sex and young people in Europe. A research report of the Sexual Awareness for Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ySAFE.net/SAFE/documents/Design_Safe%20Research%20Report%20final%20final_27Sep07.pdf (2007).

5. Sexuality education in Europe. A reference guide to policies and practices. [Сексуальна освіта в Європі. Керівництво по розробці політики і дій в сексуальній освіті в Європі]. The Safe project. Brussels, IPPF European Network [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.ysafe.net/SAFE/documents/Design_sex%20ed%20guide%20final%20final_30nov2006.pdf. (2006).

6. Standards for Sexuality education in Europe [Стандарти сексуальної освіти в Європі]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bzga-whoec.do/?vid..idshone>. (2011).

References

1. BZgA/WHO Regional Office for Europe. Retrieved from <http://www.sexualaufklaerung.de/cgi-sub/fetch.php?id=489>. [in English].

2. Charter on Sexual and Reproductive Rights Retrieved from <http://www.ippf.org/NR/rdonlyres/6C9013D5-5AD7-442A-A435>. [in English].

3. Frame work for comprehensive sexuality education Retrieved from <http://www.ippf.org/NR/rdonlyres/CE7711F7-C0F0-4AF5-A2D5-1E1876C24928/0/Sexuality.pdf>. (2007). [in English].

4. Lazarus J., Liljestrand J. Sex and young people in Europe. A research report of the Sexual Awareness for Europe Retrieved from http://www.ysafe.net/SAFE/documents/Design_Safe%20Research%20Report%20final%20final_27Sep07.pdf (2007). [in English].

5. Sexuality education in Europe. A reference guide to policies and practices. Retrieved from http://www.ysafe.net/SAFE/documents/Design_. [in English].

6. Standardy for Sexuality education in Retrieved from <http://www.bzga-whoec.do/?vid..idshone>. [in English].